

KÖNYVEKRŐL

Durkó Mátyás: Az andragógiai képzés alakulása a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán
Stúdium Kiadó, Debrecen 1995. 249 o.

Durkó Mátyás tanulmánykötete „Az andragógiai képzés alakulása a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán (1956–1994)” címmel 1995-ben jelent meg a nevezett egyetem Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszékének gondozásában, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával. A könyv bizonyos mértékben a *szerző életmunkáját* integrálja. Ő volt ugyanis az egyetemi népművelési képzés megálmodója (1956) és vezetője a KLTE-n, s ugyanitt az első Felnőttképzési és Közművelődési Tanszék irányítója a kezdetektől nyugdíjazásáig (1971–1984).

A tanulmánykötet nemcsak *intézménytörténeti* áttekintést ad a címben jelzett témáról, hanem olyan *programot* is sugall, amelynek gazdag tanulsága van a jövőre nézve.

A könyv I. fejezetében. A *felnőttnevelés/népművelés elméleti* megalapozására törekedve, keresi a szerző e szakma *műveltségképét*, tudományos *alapjait*, valamint *szervezeti lehetőségeit*, a hallgatók és oktatók kiválasztásának kritériumait. A szerkezethez legfőbb tartalmi alapja: a multidiszciplináris tanterv szükségessége és lényege (l. néprajz, kultúratérjesztés, művészeti és könyvtári ismeretek, szociológia, kommunikációelmélet, vezetéselmélet stb.); ma sem évelt el.

A hazai népművelői/andragógiai szakképzésnek – mint sajátos diszciplinának – kialakítása, majd fejlesztése különösen a következő *konzekvenciákhoz* vezette Durkó Mátyást: szükséges a megfelelő nemzetközi tapasztalatok átvétele, az andragógia hazai meggyökeresítése, a képzés módszertani kimunkálása, a „gazda” tanszék kiépítése, s egyetemi keretek közé illesztése. Ezek a probléma-felvetések ma is besorolhatók az andragógia művelésének fontos kérdései közé.

A *következőkben* (II. fejezet) a tanulmánykötet szerzője, átfogó szemlélettel fejtegeti a KLTE népművelési és felnőttnevelési kutatásainak eredményeit, valamint az *andragógiai képzés stratégiáját*. Szerinte az egyetemi képzés léte attól függ, hogy milyen eredményesen lehet elvégezni e területnek *tudományos megalapozását*, az *alapgfogalmak* értelmezését és rendszerezését valamint a *felnőttnevelés és népművelés történeti fejlődésének* feltárását és speciális feladatainak kimunkálását – különös tekintettel az 1945 utáni változásokra.

A szerző hangoztatja, hogy a *népművelés/felnőttnevelés* tulajdonképpen *szakma*, amelynek képzési formája nem lehet egyszer s mindenkorra kialakult. Debreceni tapasztalatok alapján megállapítja, hogy hasznos volt e területnek beillesztése a felsőoktatási rendszerbe, ésszerű volt azt a tanárszakokhoz kapcsolni, hallgatóit „tudományos segítő társakká” nevelni. Képzésük történeti fejlődésében Durkó Mátyás az 1956 és 1972 közötti éveket *előkészületi periódusnak* tekinti (III. fejezet). Ez az időszak az akkor érvényes *minisztériumi rendelet* alapján indult. A rendelet a népművelést a felnőttnevelés tárgykörébe sorolta. A képzés a *Pedagógia Tanszék* feladatai közé tartozott. Debrecenben a képzés irányítására – az előbbi kereten belül – létrejött a „Népművelési Szeminárium” (vez. Durkó M.); 1962-től (1971-ig) felvette a „Pedagógia Tanszék Felnőttnevelési és Közművelődési Csoportja” elnevezést.

A képzés a tanárszakos hallgatóknak *harmadik szakos kiegészítő formájaként* folyt, – a kimenő évfolyamokat is számba véve egészen az 1967/68. tanév végéig. Tematikája ráépült az általános pedagógiai képzés-

si programra. Témák voltak például: a személyiségfejlesztés, - fejlődés; a nevelési hatásvizsgálat; az öntevékenység, önművelés. A felnőttnevelésnek *gyermekneveléstől eltérő* vonásait a következő témakörök taglalták: a felnőtt személyiség sajátos társadalmi helyzete; a felnőttkori pszichikus sajátosságok, beleértve a személyiség kialakultságának lehetséges fokozatait; a felnőttek sajátos művelődési körülményei; értékvalasztási motívumai; a tanulási készség felnőttkori jellemzői. A jelzett témák tükrében plasztikusan mutatja be a kötet a *pedagógia és az andragógia „viszonyát”* (30–31. o.).

Másfajta érdekes megközelítést nyújt a szerző a *szervezeti* – azaz az iskolai, illetve az iskolán kívüli – *felnőttnevelés összehasonlításával*, illetve a különbségek bemutatásával (31–34. o.). Hangsúlyt kap többek között a szubjektív motívumok szerepe, az embert érdeklő élethelyzet és életprobléma.

A tanulmánykötetben olvashatjuk, hogy a felnőttnevelési *szakképzésnek tartalma a „Népműveléstudomány”* („A népművelés speciális pedagógiai problémái”) elnevezésű tantárgy volt. Ez a képzés része maradt minden további fejlődési szakaszban. Másrészt minden egyéb szakterület is építhetett erre az ismeretanyagra azért, mert lényege a teljes embernevelés áttekintését tartalmazta. A studiumok tartalmi bővülését jelzi a *„Művelődéstudomány, művelődéspolitikai”* (1962), továbbá *„A rádió és televízió népművelési munkája”* elnevezésű kollégiumnak a bevezetése (1963/64); ez utóbbi később beleolvadt a *„Kommunikációtudomány”* és a *„Közlekedéstudományok”* elnevezésű, integráló kollégiumba (1971). A népművelési/felnőttnevelési képzés szemléleti motívumaihoz új tartalmat hozott 1963/64-ben a *szociológia* és a szociálpszichológia megjelenése 1983/84-ben.

Ami a szerkezeti keretek bővülését illeti, még az előbbieken jelzett időhatárok között megkezdődött a KLTE-n (is) az egyetemi *két éves* (1971/72), majd később (1976/77) a *három éves kiegészítő népművelői levelező képzés*, alapozó felnőttnevelési szakismeret beépítésével.

A történeti folyamat fontos időpontja 1971. január 1.; az akkori Művelődésügyi Minisztérium ugyanis az országban elsőnek Debrecenben adott lehetőséget a *„Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék”* megszervezésére (tanszékvezető: *Durkó Mátyás*). Ezt hasznos szervezeti keretnek tekintették a hallgatók, mert előnyöket jelentett számukra mind tartalmi, mind strukturális szempontból.

A felnőttképzés 1956 óta végbement folyamatának másik nagyobb időszaka az *1972/73 és az 1991/92 közötti periódus* a korabeli egyetemi reform időszaka (*IV. fejezet*). Egyik tendenciája a leszűkült tartalmú szakemberképzés megszüntetése volt; a másik tendencia a ismeretek gyakorlati alkalmazásának erősítése).

Durkó Mátyás összegezése szerint a népművelési/felnőttnevelési képzés *két irányban* törekedett *minőség- változtatásra* 1973/74-től. Egyrészt igyekezett *tudományosan megalapozottabbá tenni* az általános, átfogó szemléletű közművelődést és kiszélesíteni azt, másrészt gyakorlati igények alapján bevezette a *specializálódást* a V. félév elején, mégpedig előbb három, később négy témakörben, kettő illetve három órában. A témakörök a következők: (a) felnőttoktatás, (b) művészet, (c) ifjúsági kulturális-vezetés – és (d) művelődéspolitikai. Az elméleti képzés pályaismereti gyakorlati foglalkozással, tanulmányutakkal párosult. A specializálódás bevezetésével megkezdődött a *szakképzés új szakasza*. A korábbi tudományos kutatásokból is táplálkozva, egyre plasztikusabb vonásokkal bontakozott ki a *felnőttneveléstan – az andragógia*. „A speciális andragógiai képzés” szakműveltségi anyaga általános pedagógiai, továbbá andragógiai ismeretekre, képességekre és jártasságokra épült, hat féléves programmal. A felnőttoktatási specializációs képzésforma az 1993/1994. tanév végéig tartott.

Szemléleti jelentőségű volt az, hogy 1973/74-től a *„népművelés” kifejezést felváltotta a „közművelődés”*. Ez utóbbi fogalom azt jelentette, hogy az addigi népművelési szemlélet kiszélesedett; felölelte az egyéni és csoportos nevelő-művelő, továbbá önnevelő-önművelő permanens tevékenységet. Tanulmánykötetek, jegyzetek foglalkoztak a közművelődés fogalmának, folyamatának értelmezésével, rendszerszemléletű magyarázatával.

A „közművelődésmélet” tantárgynak, pillére a felnőttnevelés volt. Durkó Mátyás szerint a *felnőttnevelés funkciói két csoportba* tömöríthetők e korban: társadalmi-szocializációs, valamint személyi-individualizációs szerepre. A *felnőttnevelési folyamat egyre differenciáltabbá vált* a tudományos megismerés függvényében. Új résztémák lettek vizsgálat tárgyai, mint például a felnőttkor sajátosságai, fejlődési szakaszai, a felnőtt személyiség tanulási képességének jellemzői, nevelhetősége, a permanens művelődés, önművelés, a közművelődési folyamat bipolaritása, didaktikai folyamatok a felnőttnevelésben stb.

A *közművelődésképzés témái közt* megjelent az életmódformálás, ehhez kapcsolódóan a mentálhygiéne, továbbá a viselkedés- és munkakultúra, valamint a természeti környezet védelme (1983/84); tantárgyblokkban foglalva olvashatunk a vezetési, igazgatási, szervezési ismeretekről, valamint a rendszerelméletéről a korabeli tantervi programban (tanszékvezető 1984-től Szócs Pál).

A történelem logikáját követve, Durkó Mátyás a 90-es évektől számítja a napjainkig terjedő időszakot (V. fejezet), amely megváltozott társadalmi, gazdasági és kulturális körülményeket, valamint ezekhez igazodó követelményrendszert hozott magával. A tudományos ismeretek merítési lehetősége kitágult. Az egyetemi reform szintén új kihívások teljesítését igényelte és igényli. A tanulmánykötet rámutat a *változtatási tendenciákra* (oktatók és hallgatók tanszabadsága, a specializációknak – mint kínálatnak – sokrétűsége, a követelmények ún. „credit-rendszerre” építése, stb.).

A *KLTE Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszékén* (vezető 1991-től Rubovszky Kálmán) is számba kellett venni az új igényeket: milyen szintű legyen a szakműveltség ma milyen szakképzés szükséges a közművelődési munka ellátására, a munkaerő-piac alakulása nyomán milyen mértékben, s hogyan fokozódik az át- és továbbképzés szerepe.

A Tanszék 1991-ben jóváhagyásra javasolta a „közművelődés szak” elnevezés megszüntetését, és a „kulturális, valamint a felnőttképzési/andragógiai/menedzsment szak” meghirdetését. A jóváhagyás maga után vonta a felvételi, a tantervi és a vizsgarendszer megváltoztatását is. A Tanszék új neve *Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszék* lett.

A kötetben olvashatjuk, hogy a szakműveltség fő profilja tovább is a kultúraterjesztés és kultúraalkotás maradt. A szándék az volt, hogy a *művelődési és felnőttképzési menedzser vállalkozóként is működhessen*, megteremthesse saját munkahelyét, vagy bármely munkahelyen alkalmas legyen a kulturális folyamatok piacorientált kezelésére. A többszöri munkaváltás, illetve a munkanélküliség feltétele olyan felnőttképzési és művelődési menedzsert, aki – ismerve a felnőtt személyiség pszichikumát – képes a saját területén piacot kutatni, reklámprogrammal foglalkozni, szervezni, tervezni, irányítani, tanácsot adni. Az új igények megjelenése mellett továbbra sem maradhatott el a jelzett egyetemi képzésből a nevelésmélet, az általános és összehasonlító andragógia, a felnőttképzés didaktikája, valamint az önnevelés-önművelés témaköre.

A kötet áttekintést ad az elmúlt 40 év kutatási és publikációs eredményeiből a KLTE-n, a nép-, illetve közművelődés és felnőttnevelés témakörében. Ezek valóban impozánsak. A következő egységekre bonthatók: kandidátusi és egyetemi doktori disszertációk, tanulmánykötetek, egyetemi jegyzetek és tankönyvek, szöveggyűjtemények, szaklapokban megjelent tanulmányok, egyéb publikációk, oktatási segédanyagok.

A KLTE-n belüli és külső intézményekkel (ELTE, OPI, MTA) munkatársakkal való együttműködés feltétlenül kiszélesítette és országosan is elmélyítette az andragógia alapkérdéseinek kiművelését, a tudományos ismereteket. Tendenciájában – nagy mértékben – szolgálta a társadalmi méretű kultúraterjesztés felfogásának kibővítését, az andragógiai szemlélet és ismeretanyag meggyökereztetését. Hatékony erősítést jelentett 1976 és 1980 között a 6. sz. országos kutatási főirány munkálataiba (MTA) történő bekapcsolódás. Ez nemcsak a Tanszék tudományos tevékenységének adott új vonásokat, hanem anyagi megalapozást és bizonyos fokú személyi ellátást is biztosított a kutatásokhoz. Ekkor érte el a Tanszék a legmagasabb szervezeti és kutatásfeltételbeli szintet. Új kollégium foglalkozott tudományelméleti és módszertani alapokkal.

Könyvekről

Nem sokkal később csatlakozott a Tanszék a 3. középtávú kutatási tervhez (1986–1990), amely „A felnőttnevelési folyamatok andragógiai sajátosságai” elnevezést viselte.

A tanulmánykötetből kitűnik, hogy a hallgatók kutatási célú interjúkkal, empirikus anyaggyűjtéssel, szakirodalomelemzéssel, reprezentatív mintavétellel, életútelemzéssel kapcsolódtak a tudományos munkába. Figyelemre méltó részek azok, amelyekben Durkó Mátyás – akkoriban a képzés és kutatás irányítója – név szerint is méltatja a csoportok tagjainak előrehaladását, szakírói munkásságát (1956–67).

Jelentős kezdeményezésnek s folyamatnak tekinthetjük a népművelő gondokról, az izlésnevelésről folytatott vitákat a „Népművelés” c. folyóiratban, az ott és más szaklapban közölt tanulmányok sorát, a hazai s nemzetközi felnőttnevelési konferenciákon való részvételt.

A kötet – az I-LXXV. oldalig terjedően – sok melléklettel (táblázattal, tantervi programok, jegyzetek, tankönyvek címeinek bemutatásával, publikációk, tanulmányok megnevezésével, disszertációk adataival stb.) dokumentálja a KLTE-n végbement közművelődési, felnőttnevelési oktató-kutató tevékenységet. Durkó Mátyás korrekt, módon s az egész kötetben végig, név szerint említi minden munkatársát, akik mind a képzésben, mind a tudományos területen művelték az andragógiát. Sok személy ismert a felsőoktatásban, valamint a tudományos életben.

A kötetet tanulmányozva, s a mai tapasztalatok alapján az olvasóban olyan meggyőződés alakulhat ki, hogy egy erőteljes és eredményes múlttal bíró andragógiai képzési forma napjainkban az elsovadás útjára sodródott. A KLTE vonatkozó Tanszékének személyi állománya ugyanis – az ismert gazdasági okok és körülmények miatt – csökkent. Sajnálatosan főleg a Felnőttnevelési Szekción belül ment végbe a csökkenés. A tudományos munka is megtorpant. Durkó Mátyás szerint – még talán nagyobb áldozatok nélkül – visszaállítható a Tanszék oktató és tudományos munkája, ahhoz azonban állami és intézményi segítség kellene. Kérdésünk: mi lesz a sorsa országosan az andragógia művelésének a továbbiakban, s milyen jövőbeli hatásokkal számolhatunk elsovadása nyomán?! Kérdésfeltevésünket nyomatékosra teszi Durkó Mátyás intézmény- és életműtörténeti tanulmánykötete, amely neveléstörténeti dokumentum is. Érdemes forgatni és okulni belőle.

Ligetiné Verebély Anna

Albert C. Tuijnman és T. Neville Postlethwaite (szerkesztők): Monitoring the Standards of Education: Papers in honor of John P. Keeves
Pergamon, 1994. 266 o.

A pedagógiai teljesítmény-mérés hazánkban több évtizedes múltat tekint vissza. A háború után Kiss Árpád és Szokolszky István foglalkoztak a szakma elméleti és gyakorlati megalapozásával.¹ Munkájuknak és a felmérésbe bekapcsolódó többi kutató munkájának is útmutatót adott a legjelentősebb nemzetközi oktatáskutató szervezet, az IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) 1961-es

¹ Kiss Árpád (1961): Docimológia, osztályozás, mérés. In: *Pszichológiai tanulmányok III.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kiss Árpád (1960, 1961): Iskolás tanulóink tudásszintjének vizsgálata. *Pedagógiai Szemle*, 1960. 3, 7–9. sz.; 1961. 7–8. sz.

Szokolszky István (1964): *A tanulók értékelése és osztályozása*. OPI, Budapest.